

ПРОЄКТ
ПОЛОЖЕННЯ
про Комісію з етики наукових досліджень
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Правовий статус та призначення Комісії.

Комісія з етики наукових досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (далі - Комісія) є постійно діючим колегіальним експертно-консультативним органом Університету, що здійснює етичну експертизу наукових досліджень і надає висновки щодо їх відповідності встановленим етичним вимогам.

1.2. Нормативні та етичні засади діяльності Комісії.

У своїй діяльності Комісія керується Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про академічну доброчесність», «Про захист персональних даних», «Про авторське право і суміжні права» та іншими нормативно-правовими актами України у сфері освіти, науки та захисту прав людини, міжнародними принципами і стандартами етики наукових досліджень, а також Статутом Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Положенням про академічну доброчесність, Кодексом академічної доброчесності, Положенням про запобігання академічного плагіату в освітній діяльності, Порядком застосування програмних засобів з метою запобігання та протидії проявам академічної недоброчесності, Положенням про впровадження та використання технологій штучного інтелекту в МДПУ імені Богдана Хмельницького та іншими внутрішніми нормативними документами Університету.

1.3. Сфера дії Положення.

Це Положення визначає організаційні та процедурні засади діяльності Комісії й порядок проведення етичної експертизи наукових досліджень, що здійснюються в Університеті або за його участю. Етичній експертизі підлягають дослідження, що передбачають залучення людей, зокрема дітей, неповнолітніх осіб та інших вразливих груп, використання персональних або конфіденційних даних, а також застосування дослідницьких процедур, здатних створювати потенційні етичні ризики для учасників.

II. МЕТА, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ КОМІСІЇ

2.1. Мета діяльності Комісії.

Метою діяльності Комісії є сприяння належному дотриманню етичних принципів і стандартів у наукових дослідженнях, що проводяться в Університеті або за його участю, та формуванню культури відповідальної і доброчесної дослідницької діяльності.

2.2. Основні завдання Комісії.

Основними завданнями Комісії є етичне оцінювання наукових досліджень; захист прав, гідності, безпеки, приватності та благополуччя учасників досліджень; оцінювання співвідношення потенційних ризиків і очікуваної користі; оцінювання дотримання принципів добровільності, інформованої згоди та конфіденційності; сприяння відповідальному використанню дослідницьких даних, цифрових технологій і систем штучного інтелекту.

2.3. Принципи діяльності Комісії.

Діяльність Комісії ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, компетентності, колегіальності, неупередженості, конфіденційності, прозорості процедур у межах, визначених законодавством, поваги до людської гідності, добровільності участі у дослідженні, справедливості, недискримінації, мінімізації ризиків, відповідальності та академічної доброчесності.

2.4. Функції та повноваження Комісії.

Комісія проводить етичну експертизу наукових досліджень; надає висновки та рекомендації за результатами етичної експертизи; здійснює повторний розгляд матеріалів після їх доопрацювання або внесення суттєвих змін, передбачених цим Положенням; за потреби залучає незалежних експертів і консультантів; розглядає питання щодо дотримання етичних вимог під час реалізації схвалених досліджень; консультує дослідників з питань дослідницької етики та сприяє поширенню належних етичних практик у науковій діяльності Університету.

III. СКЛАД КОМІСІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Порядок формування та склад Комісії.

Комісія формується з числа наукових і науково-педагогічних працівників Університету, які мають відповідну професійну компетентність та досвід науково-дослідницької діяльності. Її склад має забезпечувати представництво різних галузей знань і можливість компетентного розгляду міждисциплінарних досліджень. Персональний склад Комісії затверджується наказом ректора Університету та за потреби може бути оновлений. Строк повноважень Комісії та порядок припинення або дострокового припинення повноважень її членів визначаються наказом про затвердження персонального складу.

3.2. Голова, заступник голови, секретар та члени Комісії.

До складу Комісії входять голова, заступник голови, секретар та члени Комісії. Голова організовує роботу Комісії, формує порядок денний і головує на засіданнях; заступник голови виконує його повноваження у разі відсутності; секретар забезпечує організаційний супровід засідань, ведення протоколів, облік і зберігання документації. Члени Комісії беруть участь у розгляді матеріалів, їх експертному оцінюванні, обговоренні та прийнятті рішень.

3.3. Права та обов'язки членів Комісії.

Члени Комісії мають право ознайомлюватися з матеріалами, поданими на етичну експертизу, висловлювати зауваження і пропозиції, брати участь в обговоренні та голосуванні, ініціювати отримання додаткової інформації та залучення фахівців. Вони зобов'язані діяти об'єктивно і неупереджено, дотримуватися вимог цього Положення, конфіденційності та академічної доброчесності.

Член Комісії не бере участі в розгляді та **голосуванні** з питання, щодо якого в нього наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, до врегулювання такого конфлікту відповідно до законодавства та цього Положення.

3.4. Організація та проведення засідань Комісії.

Основною формою роботи Комісії є засідання, що проводяться за потреби відповідно до надходження матеріалів на етичну експертизу. Засідання можуть проводитися в очному, дистанційному або змішаному форматі. Засідання є правомочним за участі не менше двох третин затвердженого складу Комісії. За потреби на засідання можуть запрошуватися дослідники для надання пояснень щодо поданих матеріалів без участі у прийнятті рішення. Про дату, час, формат та порядок денний засідання члени Комісії повідомляються завчасно способом, що забезпечує підтвердження такого повідомлення. У разі дистанційної участі має бути забезпечена можливість ідентифікації учасника засідання, його участі в обговоренні та голосуванні.

Про дату, час, формат та порядок денний засідання члени Комісії повідомляються завчасно способом, що забезпечує підтвердження такого повідомлення.

У разі дистанційної участі має бути забезпечена можливість ідентифікації учасника засідання, його участі в обговоренні та голосуванні.

3.5. Порядок прийняття та оформлення рішень.

Рішення Комісії приймаються відкритим голосуванням простою більшістю голосів членів Комісії, які беруть участь у засіданні та не мають конфлікту інтересів щодо питання, яке розглядається. Рішення оформлюється протоколом засідання, а результат етичної експертизи - висновком Комісії. У разі рівного розподілу голосів голос голови є вирішальним.

3.6. Залучення незалежних експертів і консультантів.

Для розгляду досліджень, що потребують спеціальних знань або міждисциплінарної експертизи, Комісія може залучати незалежних експертів і консультантів відповідного профілю. Залучені особи беруть участь у роботі Комісії з правом дорадчого голосу та зобов'язані дотримуватися вимог щодо конфіденційності й запобігання конфлікту інтересів.

3.7. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Член Комісії або залучений експерт зобов'язаний повідомити про реальний чи потенційний конфлікт інтересів щодо дослідження, яке розглядається. Така особа не бере участі в експертному оцінюванні, обговоренні та голосуванні з відповідного питання, що фіксується у протоколі засідання.

3.8. Конфіденційність діяльності Комісії.

Члени Комісії та залучені експерти зобов'язані забезпечувати конфіденційність інформації, отриманої під час етичної експертизи, зокрема персональних даних, матеріалів досліджень та іншої інформації з обмеженим доступом. Використання або поширення такої інформації допускається виключно в межах повноважень Комісії та відповідно до законодавства України і внутрішніх нормативних документів Університету.

IV. ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

4.1. Загальні етичні вимоги до наукового дослідження.

Наукове дослідження має бути науково обґрунтованим, проводитися відповідально та доброчесно, із дотриманням прав і свобод людини. Методи та процедури дослідження мають відповідати його меті, а потенційні ризики для учасників - бути обґрунтованими та максимально мінімізованими.

4.2. Добровільність участі та інформована згода.

Участь особи в дослідженні має бути добровільною та ґрунтуватися на інформованій згоді. До початку дослідження учаснику в доступній формі надається інформація про його мету, процедури, умови участі, можливі ризики, порядок використання отриманих даних та право відмовитися від участі або припинити її на будь-якому етапі без негативних наслідків.

Приховування або неповне розкриття учаснику окремої інформації про мету, завдання чи зміст дослідження допускається лише у виняткових випадках, коли це обґрунтовано методологією дослідження, є необхідним для забезпечення достовірності його результатів, не створює неприйнятної ризику для учасника та не порушує його прав і законних інтересів. Після завершення дослідження учаснику надаються відповідна інформація та необхідні роз'яснення, крім випадків, коли розкриття такої інформації обмежене законом.

4.3. Захист прав, гідності, безпеки та благополуччя учасників.

Під час проведення дослідження дослідник зобов'язаний поважати гідність, автономію та права учасників, не допускати дискримінації, примусу, необґрунтованого психологічного, фізичного чи соціального впливу та вживати заходів для запобігання можливій шкоді.

4.4. Дослідження за участю дітей, неповнолітніх осіб та інших вразливих груп.

Залучення дітей, неповнолітніх осіб та інших вразливих груп до дослідження потребує посиленого етичного захисту. Комісія оцінює порядок отримання їхньої згоди на участь, а у випадках, передбачених законодавством, - також згоди законних представників, з урахуванням віку, обсягу цивільної дієздатності та здатності особи усвідомлювати характер дослідження.

4.5. Захист приватності, конфіденційності та дослідницьких даних.

Збирання, оброблення, зберігання, використання та передавання персональних даних здійснюються відповідно до законодавства про захист персональних даних та в межах, необхідних для досягнення визначеної мети дослідження. Оприлюднення результатів дослідження не повинно допускати ідентифікації учасників без їхньої відповідної згоди.

4.6. Етичні вимоги до дослідницьких методів і процедур.

Психологічні, педагогічні, соціальні, фізкультурно-спортивні, природничі та міждисциплінарні дослідження мають проводитися із застосуванням методів і процедур, що відповідають професійним та етичним стандартам відповідної галузі. Особлива увага приділяється процедурам, здатним спричинити психологічне напруження, фізичне навантаження, втручання у приватність або інші ризики для учасників.

4.7. Етичні вимоги до дистанційних і цифрових досліджень.

Під час проведення досліджень із використанням цифрових платформ, онлайн-опитувань, дистанційного спостереження, аудіо-, фото- та відеофіксації дослідник має забезпечити добровільність участі, конфіденційність, захист персональних даних та поінформованість учасників про способи фіксації й використання отриманої інформації.

4.8. Використання систем штучного інтелекту в наукових дослідженнях.

Використання систем штучного інтелекту (далі - ШІ) під час наукових досліджень допускається за умови дотримання принципів академічної доброчесності. Використання ШІ для генерування наукового контенту допускається лише у випадках, коли це передбачено завданнями або методикою дослідження.

Дослідник несе персональну відповідальність за зміст, достовірність і наукову обґрунтованість результатів, створених або отриманих із використанням ШІ. У разі застосування ШІ як допоміжного інструменту під час наукового дослідження, зокрема для пошуку, структурування, мовного редагування, перекладу, аналізу чи візуалізації інформації, у науковій роботі має бути зазначено мету та спосіб використання ШІ.

Результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичній перевірці дослідником. Не допускається використання ШІ для фабрикації або фальсифікації даних, створення недостовірних джерел чи результатів, а також передавання до зовнішніх систем ШІ персональних, конфіденційних або інших захищених даних без належних правових та етичних підстав.

4.9. Оприлюднення результатів дослідження.

Результати дослідження мають представлятися повно, об'єктивно та достовірно, без фабрикації, фальсифікації, маніпулювання даними чи приховування суттєвих результатів. Під час публікації забезпечуються належне авторство, коректне використання джерел, конфіденційність інформації про учасників та дотримання інших вимог академічної і дослідницької доброчесності.

V. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЕТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

5.1. Порядок звернення до Комісії.

Для проведення етичної експертизи дослідник подає на ім'я голови Комісії заяву та матеріали наукового дослідження до початку його практичної реалізації. Подання документів здійснюється в паперовій та/або електронній формі відповідно до встановленого в Університеті порядку. Комісія не здійснює ретроспективного етичного схвалення досліджень, проведення яких було розпочато до подання матеріалів на етичну експертизу.

5.2. Матеріали, що подаються на етичну експертизу.

До Комісії подаються заява, короткий опис мети, завдань, методів і процедур дослідження, характеристика вибірки та умов залучення учасників, інформація про можливі ризики і заходи щодо їх мінімізації, порядок отримання інформованої добровільної згоди, захисту персональних даних і конфіденційності. За потреби Комісія може запросити додаткові матеріали, необхідні для обґрунтованого етичного оцінювання.

5.3. Порядок та строки розгляду матеріалів.

Комісія перевіряє повноту поданих матеріалів та здійснює їх етичну експертизу у строк, що не перевищує 30 календарних днів з дня отримання належно оформленого комплексу документів.

У разі необхідності залучення незалежного експерта або доопрацювання поданих матеріалів строк розгляду може бути продовжено не більше ніж на 10 календарних днів, про що дослідник повідомляється у встановленому порядку.

5.4. Критерії етичного оцінювання дослідження.

Під час етичної експертизи оцінюються обґрунтованість залучення учасників, добровільність та інформованість їхньої участі, співвідношення потенційних ризиків і очікуваної користі, забезпечення прав, гідності, безпеки та приватності учасників, захист персональних і дослідницьких даних, а також відповідність методів і процедур установленим етичним вимогам.

5.5. Рішення Комісії та оформлення висновку.

За результатами етичної експертизи Комісія може схвалити дослідження, направити матеріали на доопрацювання або відмовити в етичному схваленні із зазначенням підстав. Рішення Комісії оформлюється протоколом, а результат етичної експертизи - висновком Комісії, який доводиться до відома дослідника.

5.6. Доопрацювання та повторний розгляд матеріалів.

У разі необхідності доопрацювання дослідник усуває зазначені Комісією зауваження та подає скориговані матеріали на повторний розгляд. Повторна експертиза здійснюється з урахуванням характеру внесених змін та попередніх рекомендацій Комісії.

5.7. Перегляд рішення Комісії.

Дослідник має право звернутися до Комісії з обґрунтованою заявою про перегляд її рішення та надати додаткові матеріали або пояснення протягом 10 робочих днів. Комісія повторно розглядає питання з урахуванням нових обставин, додаткових матеріалів або обґрунтованих заперечень та приймає вмотивоване рішення, яке оформлюється відповідним протоколом і висновком.

VI. ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

6.1. Документування діяльності Комісії.

Результати діяльності Комісії оформлюються протоколами засідань та висновками за результатами етичної експертизи. Облік і зберігання документації Комісії здійснюються відповідно до встановленого в Університеті порядку та вимог законодавства про архівну справу, захист персональних даних та інформацію з обмеженим доступом.

6.2. Дотримання умов етичного схвалення.

Дослідження, яке отримало позитивний висновок Комісії, проводиться відповідно до матеріалів, поданих на етичну експертизу. Про суттєві зміни, що можуть вплинути на етичні аспекти дослідження, дослідник повідомляє Комісію.

6.3. Відповідальність.

Дослідник несе відповідальність за достовірність відомостей, поданих на етичну експертизу, дотримання погоджених етичних умов та належне проведення дослідження відповідно до законодавства України. Позитивний висновок Комісії не звільняє дослідника від відповідальності за дотримання встановлених вимог до проведення дослідження.

VII. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

7.1. Затвердження та набрання чинності Положенням.

Це Положення затверджується в установленому в Університеті порядку та набирає чинності з дня введення його в дію наказом ректора Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

7.2. Внесення змін і доповнень до Положення.

Зміни та доповнення до цього Положення вносяться у встановленому в Університеті порядку з урахуванням змін у законодавстві України, міжнародних стандартах дослідницької етики та внутрішніх нормативних документах Університету.

7.3. Врегулювання питань, не передбачених Положенням.

Питання, не врегульовані цим Положенням, вирішуються відповідно до законодавства України, загальноновизнаних принципів і стандартів етики наукових досліджень та внутрішніх нормативних документів Університету.

Голова Комісії з етики наукових досліджень:

Ірина ОСТОПОЛЕЦЬ

Провідний юрисконсульт:

Наталія ПРЕДМЕСТНІКОВА